

حقوق جزای عمومی

ویژه دانشجویان رشته حقوق و داوطلبان آزمونهای ورودی

کارشناسی ارشد، دکتری، وکالت و قضاوت و سردفتری اسناد رسمی

شامل درس

نکته

تست

مؤلف: زهرا داستان

حقوق جزای عمومی - زهرا داستان

نظارت : ..... مهندس شهرام کرمی و مهندس علی اکبر نکوفر
مسئول فنی : ..... لیلا بعاج زاده
طرح جلد : ..... مریم مظفری
قیمت : ..... ۳۳۰۰۰ تومان

آدرس : شیراز - مؤسسه آموزش عالی آزاد فاضل
تلفن : ۰۷۱-۳۲۳۵۳۰۱۶ / ۰۷۱-۳۲۳۵۹۹۰۲

دانشجوی گرامی

حضور در کلاس‌های موسسه فاضل بدلیل حل مسائل متنوع، ارتباط زنده و دو طرفه بین دانشجو و استاد، فرار گرفتن در جو کنکور، ایجاد انگیزه رقابت، رفع اشکالات دانشجو و آزمون‌های کلاسی که ضمن آن از میزان آمادگی خود مطلع می‌شوید انتخابی است که نمی‌توان آنرا با مطالعه یک یا چند کتاب مقایسه کرد.

شرکت در کنکورهای هماهنگ کشوری موسسه فاضل به شما این امکان را می‌دهد که جایگاه واقعی خود را در رتبه بندی کشوری بیابید چرا که علاج واقعه قبل از وقوع باید کرد.

مزایای استفاده از این کتاب:

- بررسی جامع و کامل و تشریح مواد ۱ تا ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی (کلیات حقوق جزا) همراه با متن مواد
- بررسی جامع و کامل قوانین خاص همراه با متن مواد به صورت نموداری
- ارائه نکات بصورت طبقه بندی شده
- نمونه تست های کنکورهای سال های گذشته و تالیفی در پایان هر مبحث

پیش‌گفتار

کتاب حاضر تجربه سال‌ها مطالعه، تحقیق و بررسی تمام کتب مرجع در حقوق جزا و ماه‌ها گردآوری و نگارش مطالب آن می‌باشد. در این کتاب شرح کامل و جامع از مواد قانون جزا، به صورت جدول و نمودار ارائه شده است. بدین صورت که نیاز استفاده‌کنندگان را از جست و جو و رجوع به سایر قوانین بر طرف می‌نماید.

روش مورد استفاده در این کتاب بدین صورت است که پس از مطالعه مواد قانونی مربوط به هر فصل، جداول مربوطه به دقت مطالعه شود و سپس برای تثبیت مطالب مذکور، نکات و تست‌های طبقه‌بندی شده بصورت جمع‌بندی و مرور مورد استفاده قرار گیرد.

سخن مولف

با سپاس بی پایان از پرودگرم که توان گام برداشتن در راه علم را در من قرار داد. ضمن روزآمد شدن قانون مجازات اسلامی، ضرورت ایجاد می کرد که کتابی منطبق با مقررات جدید، نگارش یابد. این تغییرات که در کلیات حقوق جزا پررنگ تر است ضرورت تحلیل مواد اولیه قانون مجازات اسلامی را بیشتر می کند. در این کتاب سعی بر این است که ضمن آسان سازی مواد قانونی و نگارش مواد در قالب نمودار و نکات و تستهای طبقه بندی شده گامی موثر برای کاهش دغدغه های داوطلبان آزمونهای حقوقی در جهت تثبیت هر چه بهتر مطالب جدید برداشته شود.

در قانون جدید مجازات اسلامی ما با تحولی رو به رشد توأم با رفع اشکالات و ضعفهای قانون روبرو هستیم که گاهی انشاء ثقیل مواد قانونی، درک نیت قانونگذار را دشوار ساخته است. بنابراین بیان ساده متن مواد قانونی و حتی خلاصه کردن مواد بصورت نمودار، کمک شایان توجهی در تثبیت مطالب برای دانشجویان حقوق خواهد بود.

با توجه به وجود اختلاف نظرهای فراوان در زمینه حقوق یقیناً این کتاب هم خالی از ایراد نخواهد بود. لذا از خوانندگان عزیز و صاحب نظران در زمینه حقوق جزا انتظار می رود نظرات و انتقادات خود را برای رشد کیفی این کتاب دریغ نکرده و نگارنده را در جهت ارتقاء سطح کیفی این کتاب یاری رسانند. امید است که این کتاب در کنار سایر کتابهای موفق در زمینه حقوق جزا، منطبق با قانون مجازات اسلامی جدید، تا حدودی کمبود وجود منابع را در این زمینه جبران کند.

همچنین در پایان بر خود لازم می دانم از دوستان و عزیزانی که مرا در راه نگارش این کتاب یاری رساندند سپاسگذاری نمایم. لذا از همکار محترم جناب آقای دکتر علیرضا نوبهاری طهرانی که ویرایش علمی و ادبی این کتاب را بر عهده گرفتند و همچنین سرکار خانم لیلا بعاج زاده و سرکار خانم سمیرا زارع که در ویرایش شکلی این کتاب مرا یاری کردند تقدیر و تشکر می نمایم.

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

که معجزه حضورشان مرا در تحمل مرور عقربه‌ها، صبورتر کرد

و

طعم گس فصلها را برایم شیرین کرد.

فهرست مطالب

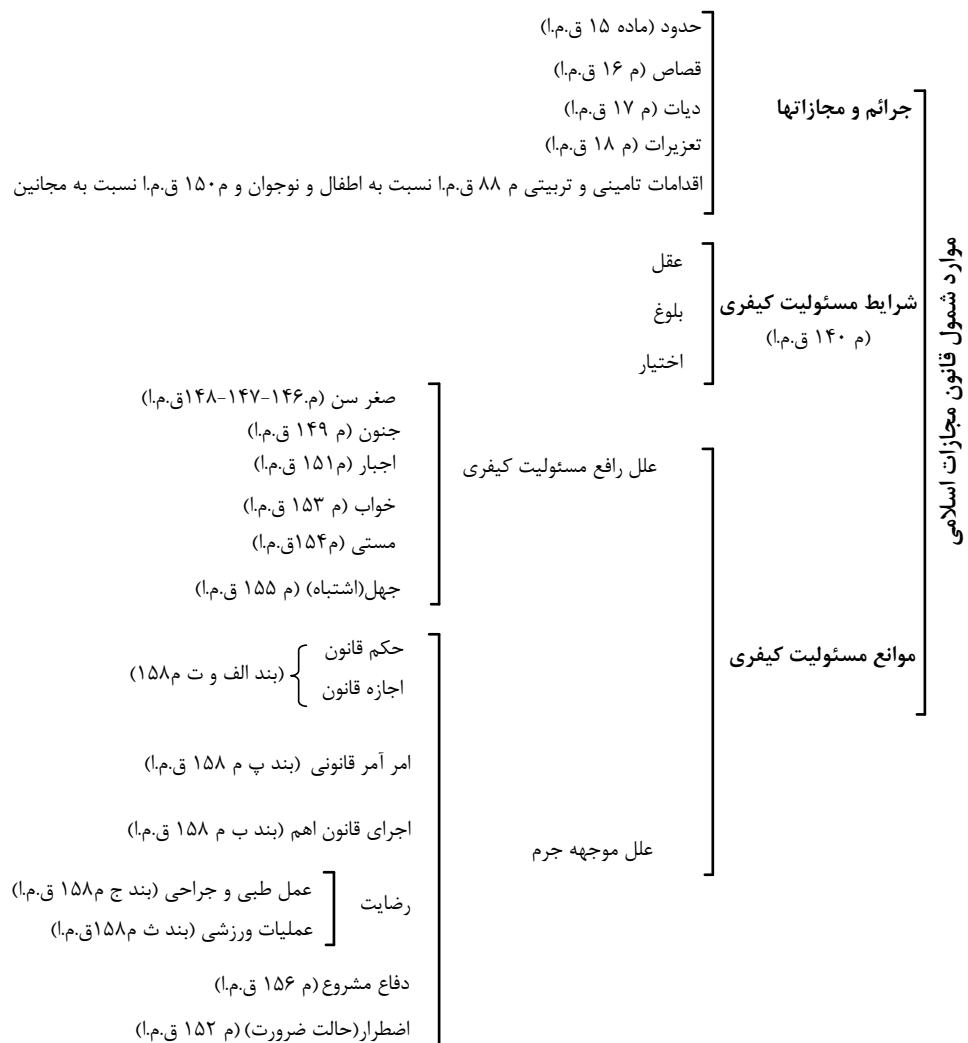
صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات
۱	مبحث اول : جرائم و مجازات ها
۱۶	مبحث دوم : قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان
۲۸	مبحث سوم : قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان
۳۱	مبحث چهارم: قانونی بودن جرایم و مجازات ها و دادرسی کیفری
	فصل دوم : مجازات ها
۳۴	مبحث اول: مجازات های اصلی
۴۱	مبحث دوم : مجازات های تکمیلی
۴۳	مبحث سوم: مجازات های تبعی
۵۸	مبحث چهارم : نحوه تعیین و اعمال مجازات ها
۶۴	مبحث پنجم : تخفیف مجازات و یا معافیت از آن
۷۳	مبحث ششم : تعویق صدور حکم
۸۲	مبحث هفتم : تعلیق اجرای مجازات
۹۲	مبحث هشتم : نظام نیمه آزادی
۹۵	مبحث نهم : نظام آزادی مشروط
۹۷	مبحث دهم : نظارت الکترونیک
۱۰۲	مبحث یازدهم : مجازات های جایگزین حبس
۱۱۵	مبحث دوازدهم : مجازات ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال ونوجوانان
	فصل سوم : سقوط مجازات
۱۲۴	مبحث اول : عفو
۱۲۹	مبحث دوم : نسخ قانون
۱۳۲	مبحث سوم : گذشت شاکی
۱۴۰	مبحث چهارم : مرور زمان
۱۵۰	مبحث پنجم : توبه
۱۵۶	مبحث ششم : اعمال قاعده درأ
	فصل چهارم : جرائم
۱۵۹	مبحث اول : شروع به جرم
۱۶۸	مبحث دوم : شرکت در جرم
۱۷۴	مبحث سوم : معاونت در جرم

۱۸۴	مبحث چهارم : سردستگی گروه مجرمانه سازمان یافته
۱۸۹	مبحث پنجم : تعدد جرم
۱۹۴	مبحث ششم : تکرار جرم
	فصل پنجم : شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۲۰۵	مبحث اول : مسئولیت کیفری
۲۱۰	مبحث دوم : موانع مسئولیت کیفری
۲۳۷	پاسخنامه
۲۸۵	جداول جمع بندی موضوعی
۲۹۳	قانون مجازات اخلاگران در نظام اقتصادی کشور

فصل اول: کلیات

مبحث اول: جرایم و مجازات ها

ماده ۱- قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرائم و مجازات های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسؤولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنها است.

تعریف حقوق جزا ← حقوق جزا مجموعه ای از قواعدی است که بر عکس العمل دولت در مقابل اعمال ضد اجتماعی افراد، حاکم می باشد تا از طریق تهدید به مجازات و یا اجرای آن و یا اقداماتی تأمینی یا تربیتی از اعمال مزبور پیشگیری نموده و به این طریق نظم و امنیت برقرار گردد.

تقسیم بندی حقوق جزا

- ۱- **حقوق جزای عمومی** ← موضوع حقوق جزای عمومی مطالعه قواعد کلی و مشترک حاکم بر جرائم و ضوابط حاکم بر تعیین مجازاتها از قبیل تعریف جرم، تعیین اشخاص واجد مسئولیت کیفری، شرایط احراز مسئولیت کیفری، تعیین مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی و چگونگی اعمال آنهاست.
- ۲- **حقوق جزای اختصاصی** ← راجع است به خصوصیات هر یک از جرائم بطور جداگانه که با ذکر خصوصیات و ارکان و عناصر اختصاصی هر جرم موجب تمیز و تفکیک جرایم از یکدیگر می شود.

منابع اصلی

- ۱- قانون] الف- قانون اساسی
ب- قانون جزا
- ۲- مصوبات کمیسیون های تخصصی مجلس
- ۳- معاهدات بین المللی (م.ق.م)
- ۴- آراء وحدت رویه (رویه قضایی در معنای خاص)
- ۵- مصوبات قوه مجریه (آئین نامه های اجرایی)

منابع حقوق جزا

منابع ارشادی

- ۱- رویه قضایی در مفهوم عام
- ۲- عرف و عادت
- ۳- دکترین (عقیده علمای حقوق)
- ۴- منابع فقهی و فتاوی معتبر (جز در مورد حدود که طبق م. ۲۲۰ ق.م.ا از منابع اصلی محسوب می شود).

ویژگی های حقوق جزا

- ۱- وجود ضمانت اجراهای خاص
- ۲- الزامی بودن یا آمره بودن حقوق جزا
- ۳- عام و کلی بودن حقوق جزا
- ۴- سرزمینی و شخصی بودن قواعد حقوق جزا

اهداف حقوق جزا

- ۱- اصلاح بزهکار
- ۲- حمایت از جامعه
- ۳- ارباب دیگران
- ۴- جلب رضایت مجنی علیه

..... حقوق جزای عمومی

۱- مصونیت سیاسی: دیپلمات ها و ماموران سیاسی کشور خارجی را نمی توان تحت تعقیب و رسیدگی و مجازات قرار داد و به جرایم این افراد در کشور فرستنده رسیدگی خواهد شد.

۲- مصونیت ناشی از ایفای وظایف نمایندگی: اصل تعرض ناپذیری نسبت به جرایم نمایندگان بطور مطلق در ایران پذیرفته نشده و فقط در جرایم راجع به ایفای وظایفشان مصونیت دارند.

استثنائات اصل
صلاحیت سرزمینی

○ اصل صلاحیت واقعی یا حمایتی: بر اساس این اصل به جرایمی که در خارج از کشور توسط اشخاص ایرانی یا غیر ایرانی به نحوی ارتکاب یابد که منافع عالی مملکت را به خطر اندازد می توان در محاکم ایران رسیدگی کرد.

ماده ۵- هر شخص ایرانی یا غیرایرانی که در خارج از قلمرو حاکمیت ایران مرتکب یکی از جرائم زیر یا جرائم مقرر در قوانین خاص گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می شود و هرگاه رسیدگی به این جرائم در خارج از ایران به صدور حکم محکومیت و اجرای آن منتهی شود، دادگاه ایران در تعیین مجازات های تعزیری، میزان محکومیت اجراء شده را محاسبه می کند:

الف- اقدام علیه نظام، امنیت داخلی یا خارجی، تمامیت ارضی یا استقلال جمهوری اسلامی ایران

ب- جعل مهر، امضاء، حکم، فرمان یا دستخط مقام رهبری یا استفاده از آن
پ- جعل مهر، امضاء، حکم، فرمان یا دستخط رسمی رئیس جمهور، رئیس قوه قضائیه، رئیس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رئیس مجلس خبرگان، رئیس دیوان عالی کشور، دادستان کل کشور، اعضای شورای نگهبان، رئیس و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام، وزرا یا معاونان رئیس جمهور یا استفاده از آنها
ت- جعل آراء مراجع قضائی یا اجرائیه های صادره از این مراجع یا سایر مراجع قانونی و یا استفاده از آنها

ث- جعل اسکناس رایج یا اسناد تعهدآور بانکی ایران و همچنین جعل اسناد خزانه و اوراق مشارکت صادرشده یا تضمین شده از طرف دولت یا تهیه یا ترویج سکه قلب در مورد مسکوکات رایج داخل

بخش اول م ۶- به جرایم مستخدمان دولت اعم از ایرانی یا غیر ایرانی که در رابطه با شغل و وظیفه خود در خارج از قلمرو حاکمیت ایران مرتکب شده اند .... طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران رسیدگی می شود.

<p>۱- اقدام علیه نظام ۲- اقدام علیه امنیت داخلی یا خارجی ۳- اقدام علیه تمامیت ارضی و یا استقلال جمهوری اسلامی ایران</p>	<p>(الف)</p>	<p>جرایم حصری مندرج در م.ق.ا.م.</p>
<p>متعلق به مقام معظم رهبری اعم از نوشته رسمی یا غیر رسمی</p> <p>۱- جعل مهر ۲- جعل امضاء ۳- جعل حکم ۴- جعل فرمان ۵- جعل دستخط ۶- استفاده از اسناد مجعول بالا</p>	<p>(ب)</p>	
<p>۱- رئیس جمهور ۲- رئیس قوه قضائیه ۳- رئیس مجلس شورای اسلامی ۴- نمایندگان مجلس شورای اسلامی ۵- رئیس مجلس خبرگان ۶- رئیس دیوان عالی کشور ۷- دادستان کل کشور ۸- اعضای شورا نگهبان ۹- رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۰- اعضای مجمع ۱۱- وزراء رئیس جمهور ۱۲- معاونان رئیس جمهور</p>	<p>(پ)</p>	
<p>۱- اراء مراجع قضایی ۲- اجرائیه های صادره از مراجع قضایی یا سایر مراجع قانونی ۳- استفاده از این اسناد مجعول ۴- اسکناس رایج ۵- اسناد تعهد آور بانکی ایران ۶- <u>اوراق مشارکت</u> صادر شده یا تضمین شده توسط دولت ۷- تهیه یا ترویج سکه قلب در مورد مسکوکات رایج داخل ایران</p>	<p>(ت)</p>	
<p>۱- عدم اشتراط مجرمیت متقابل (یعنی عدم شرط جرم انگاری عمل ارتكابی در کشور محل وقوع جرم و کفایت جرم انگاری طبق قانون ایران) ۲- امکان تعقیب و محاکمه مجدد (برخلاف اصل صلاحیت شخصی) ۳- منع مجازات مضاعف (احتساب میزان محکومیت اجرا شده در خارج از ایران) ۴- امکان محاکمه غیابی (عدم لزوم دستگیری مرتکب) ۵- صلاحیت انحصاری دولتی که از نظر منافع ملی بر اساس جرایم احصاء شده درذیل م. ۵ متضرر شده است.</p>		<p>ویژگی های اصل صلاحیت واقعی</p>

○ **صلاحیت شخصی:** بر اساس اصل صلاحیت شخصی قوانین جزایی نسبت به کلیه اتباع یک کشور صرف نظر از اینکه در ایران مرتکب جرم شده اند یا خارج از ایران قابل اعمال است.

..... حقوق جزای عمومی

ماده ۷- علاوه بر موارد مذکور در مواد فوق هریک از اتباع ایران در خارج از کشور مرتکب جرمی شود، در صورتی که در ایران یافت و یا به ایران اعاده گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می شود مشروط بر اینکه:

الف- رفتار ارتكابی به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران جرم باشد.

ب- در صورتی که جرم ارتكابی از جرائم موجب تعزیر باشد، متهم در محل وقوع جرم محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات کلاً یا بعضاً درباره او اجراء نشده باشد.

پ- طبق قوانین ایران موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد.

ماده ۸- هرگاه شخص غیرایرانی در خارج از ایران علیه شخصی ایرانی یا علیه کشور ایران مرتکب جرمی به جز جرائم مذکور در مواد قبل شود و در ایران یافت و یا به ایران اعاده گردد، طبق قوانین جزائی جمهوری اسلامی ایران به جرم او رسیدگی می شود، مشروط بر اینکه:

الف- متهم در جرائم موجب تعزیر در محل وقوع جرم، محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات کلاً یا بعضاً درباره او اجراء نشده باشد.

ب- رفتار ارتكابی در جرائم موجب تعزیر به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران و قانون محل وقوع، جرم باشد.

بخش دوم م.۶-.....و به جرایم مأموران سیاسی و کنسولی و دیگر وابستگان دولت ایران که از مصونیت سیاسی (در کشور پذیرنده) برخوردارند طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران رسیدگی می شود.

۱- بزهدکار محور<<ارتكاب جرم توسط یکی از اتباع دولت (صلاحیت شخصی فعال) موضوع م.۷.ق.۱.م. و بخش دوم م.۶.ق.۱.م.	}	صلاحیت شخصی
۲- بزهدیده محور<<ارتكاب جرم علیه یکی از اتباع دولت(صلاحیت شخصی منفعل) موضوع م.۸.ق.۱.م.	}	

۱- صلاحیت شخصی فعال (بزهکار محور) :

۱- رفتار ارتكابی به موجب ق.ایران جرم باشد ← با توجه به این بند و عبارت " در خارج از کشور مرتکب جرمی شود" در صدر م ۷ شرط مجرمیت متقابل استنباط می شود

۲- جرم ارتكابی تعزیری باشد و در محل وقوع جرم محاکمه و تبرئه نشده باشد. یا در صورت محکومیت مجازات کلا یا بعضاً در باره او اجرا

نشده باشد :

الف- منظور از جرم تعزیری صرفاً تعزیرات غیر منصوص شرعی است. (تبصره ۲.م.۱۱۵.ق.م.ا)

ب- این شرط قاعده منع محاکمه مجدد را در تعزیرات پذیرفته است.

ج- شامل جرایم حدی و قصاصی و دیه نمی شود.

۳- به موجب ق.ایران موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط مجازات نباشد.

شرایط اعمال اصل صلاحیت شخصی (م.۷.ق.م.ا)

..... حقوق جزای عمومی

۲- صلاحیت شخصی منفعل (بزه دیده محور):

شرایط اعمال صلاحیت شخصی بر اساس م. ۸ ق. ۱	۱- مرتکب غیر ایرانی در خارج از ایران علیه شخص ایرانی کشور ایران	مرتکب جرم شود. (غیر از جرایم مواد ۵ و بخش اول م. ۶ ق. ۱.)
	۲- رفتار ارتكابی هم به موجب قانون ایران و هم قانون کشور محل وقوع جرم، جرم باشد. (مجرمیت متقابل)	
	۳- در جرایم تعزیری، متهم در محل وقوع جرم، محاكمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات کلا یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد.	الف- منظور از جرایم تعزیری، تعزیرات غیر منصوص شرعی است. ب- این شرط مبین قاعده منع محاکمه مجدد در تعزیرات است. ج- این بند شامل جرایم حدی، قصاصی و مشمول دیه نمی شود.

○ اصل صلاحیت جهانی: بر اساس این اصل طبق کنوانسیون های بین المللی صرف نظر از محل ارتکاب جرم، مرتکب در هر کجا یافت شود در همان جا قابل محاکمه و مجازات است.

ماده ۹- مرتکب جرائمی که به موجب قانون خاص یا عهدنامه ها و مقررات بین المللی در هر کشوری یافت شود در همان کشور محاکمه می شود، اگر در ایران یافت شود طبق قوانین جزائی جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می گردد.

۱- قاچاق مواد مخدر	مصادیق تمثیلی صلاحیت جهانی: (م. ۹ ق. ۱.)
۲- دزدی دریایی	
۳- هواپیما ربایی	
۴- خرید و فروش برده	
۵- تروریسم	
۶- قاچاق انسان	

..... حقوق جزای عمومی

۶۱- کدام یک از این جرایم به عادت تلقی می شود؟ (ارشد آزاد ۸۳)

- ۱- تخریب   ۲- جعل   ۳- کلاشی   ۴- استفاده از البسه نظامی

۶۲- کدام یک از جرایم زیر مستمر است؟ (ارشد آزاد ۸۲)

- ۱- اخفای مال مسروق
۲- ربودن انسان
۳- اعتیاد
۴- عبور غیر قانونی از مرز

۶۳- در خصوص جرایم زیر کدام گزینه به ترتیب صحیح می باشد؟ (تالیفی)

جعل / توهین / سرقت /

- ۱- آنی - آنی - آنی   ۲- مستمر - آنی - آنی   ۳- آنی - مستمر - مستمر   ۴- آنی - آنی - مستمر

۶۴- کدامیک از جرایم زیر آنی نیست؟ (تالیفی)

- ۱- نشر اکاذیب   ۲- ارتشاء   ۳- ترک انفاق   ۴- خیانت در امانت

۶۵- در صورتی که در صدور حکم به مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی و اجرای آنها از حدود

قانون تجاوز شود در صورتی که از روی عمد و تقصیر نباشد.... (تالیفی)

- ۱- در هر حال موجب مسئولیت کیفری و مدنی مرتکب است.
۲- فقط موجب مسئولیت مدنی مرتکب است.
۳- خسارت از بیت المال جبران می شود.
۴- موجب مسئولیت کیفری مرتکب است اما خسارت از بیت المال جبران می شود.

فصل دوم: مجازات ها

○ اصول حاکم بر مجازات ها:

- ۱- اصل قانونی بودن مجازات ها ← هیچ مجازاتی اعمال نمی شود مگر به موجب قانون.
- ۲- اصل تساوی مجازات ها ← یعنی همه در برابر قانون یکسان هستند.
- ۳- اصل شخصی بودن مجازات ها ← هر شخصی باید خود شخصاً مجازات جرم ارتكابی خود را تحمل کند.
- ۴- اصل فردی بودن مجازات ها یا تفرید کیفر ← به موجب این اصل قاضی موظف است در تعیین مجازات به تناسب مجازات با شرایط فردی بزهکار توجه می نماید.

✓ انواع مجازات ها

۱- مجازات های اصلی

۲- مجازات های تکمیلی

۳- مجازات های تبعی

مبحث اول: مجازات های اصلی

مجازات هایی است که قانون برای هر جرم در قالب یک یا چند مجازات معین، پیش بینی کرده و اجرای آن فقط با حکم قطعی دادگاه امکانپذیر خواهد بود. قانونگذار در قانون جدید مجازات اصلی را قابل اعمال بر دو دسته اشخاص حقیقی و حقوقی دانسته و مجازات های اصلی بر اشخاص حقیقی را در چهار عنوان حدود - قصاص - دیات - تعزیرات قابل تقسیم دانسته است و مجازات های بازدارنده مذکور در قانون سابق در قانون مجازات جدید در مجازات های تعزیری تحت عنوان نقض مقررات حکومتی ادغام شده است.

ماده ۱۴- مجازات های مقرر در این قانون چهار قسم است:

الف - حد

ب - قصاص

پ - دیه

ت - تعزیر

..... حقوق جزای عمومی

تبصره- چنانچه رابطه علیت بین رفتار شخص حقوقی و خسارت وارد شده احراز شود دیه و خسارت، قابل مطالبه خواهد بود. اعمال مجازات تعزیری بر اشخاص حقوقی مطابق ماده(۲۰) خواهد بود.

○ مجازات اشخاص حقیقی:

ماده ۱۵- حد مجازاتی است که موجب، نوع، میزان و کیفیت اجرای آن در شرع مقدس، تعیین شده است.

[	اعدام (م. ۲۲۴- تبصره م ۲۳۶-۲۶۲- بند ت ۲۷۸- بند الف ۲۸۲- ۲۸۶-۲۸۷ صلب (بند ب.م. ۲۸۲) جلدیا شلاق(م. ۲۲۵-۲۲۸-۲۲۹-۲۳۰-۲۳۴-۲۳۶-۲۳۹-۲۵۰-۲۶۵) قطع عضو(بند الف و ب.م. ۲۷۸-بند پ.ماده ۲۸۲) تبعید (نفی بلد)(م. ۲۲۹-۲۴۳-بند ت م ۲۸۲) حبس ابد(بند پ.م. ۲۷۸) جز یا تراشیدن سر(م. ۲۲۹)	] الف (حدود م ۵ق.م.ا)
---	---	------------------------

ماده ۱۶- قصاص مجازات اصلی جنایات عمدی بر نفس، اعضاء و منافع است که به شرح مندرج در کتاب سوم این قانون اعمال می شود.

[	قصاص نفس در قتل عمد قصاص عضو در جنایات عمدی مادون نفس	] ب(قصاص م. ۱۶ق.م.ا)
]	جرح نقص عضو منافع	

ماده ۱۷- دیه اعم از مقدر و غیرمقدر، مالی است که در شرع مقدس برای ایراد جنایت غیرعمدی بر نفس، اعضاء و منافع و یا جنایت عمدی در مواردی که به هر جهتی قصاص ندارد به موجب قانون مقرر می شود.

[	دیه مقدر دیه غیرمقدر(ارش)	] ج(دیات م ۱۷)
---	------------------------------	----------------

..... موسسه آموزش عالی آزاد فاضل

ماده ۱۸- تعزیر مجازاتی است که مشمول عنوان حد، قصاص یا دیه نیست و به موجب قانون در موارد ارتکاب محرمات شرعی یا نقض مقررات حکومتی تعیین و اعمال می‌گردد. نوع، مقدار، کیفیت اجراء و مقررات مربوط به تخفیف، تعلیق، سقوط و سایر احکام تعزیر به موجب قانون تعیین می‌شود.

یک مجازات اصلی (مثلا مجازات جرم ارتكابی فقط حبس است)	تعزیرات (م ۱۸ ق. ۱۰.م)
دو مجازات اصلی (مثلا مجازات جرمی حبس و جزای نقدی است که هر دو باید اعمال شود).	
اختیار بین ۲ یا چند مجازات اصلی (مثلا مجازات جرمی حبس یا جزای نقدی است که انتخاب هر کدام از این دو به نظر قاضی بستگی دارد).	

○ دادگاه در صدور حکم تعزیری با رعایت مقررات قانونی موارد زیر را مورد توجه قرار می

دهد: (اصل فردی کردن مجازات ها)

- ۱- انگیزه مرتکب (مثل انگیزه شرافتمندانه)
- ۲- وضعیت ذهنی و روانی وی حین ارتکاب جرم (جنون در حین ارتکاب جرم)
- ۳- شیوه ارتکاب جرم
- ۴- گستره نقض وظیفه و نتایج زیانبار آن
- ۵- اقدامات مرتکب پس از ارتکاب جرم (تلاش برای جبران خسارات وارده)

ماده ۱۹- مجازات‌های تعزیری به هشت درجه تقسیم می‌شود:

درجه ۱

- حبس بیش از بیست و پنج سال
- جزای نقدی بیش از یک میلیارد (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال
- مصادره کل اموال
- انحلال شخص حقوقی

درجه ۲

- حبس بیش از پانزده تا بیست و پنج سال

۱- اطفال و نوجوانان ۹ تا ۱۵ سال شمسی ← بندهای الف - پ (۸۸۲)	تعزیرات	تصمیمات اتخاذی دادگاه نسبت به جرایم اطفال و نوجوانان
۲- اطفال و نوجوانان ۱۲ تا ۱۵ سال شمسی ← بندهای ت. ث. م (۸۸)		
الف) جرم درجه ۱ تا ۳: نگهداری در کانون ۲ تا ۵ سال		
ب) جرم درجه ۴: نگهداری در کانون ۱ تا ۳ سال		
پ) جرم درجه ۵: ۳ ماه تا ۱ سال نگهداری در کانون یا جزای نقدی یا انجام خدمات عمومی رایگان	۳- نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ سال شمسی:	
ت) جرم درجه ۶: جزای نقدی یا انجام خدمات عمومی رایگان		
ث) جرم درجه ۷ و ۸: جزای نقدی		
۱- نابالغ تا ۱۲ سال قمری ← بندهای الف. ب. پ. م (۸۸)	حدود و قصاص	
۲- نابالغ ۱۲ تا ۱۵ سال قمری ← بندهای ت. ث.		
۳- بالغ زیر ۱۸ سال ← اعمال مقررات عام مگر در فرض مقرر در م ۹۱ در دو صورت: ۱- احراز سن بلوغ شرعی و یا ۲- احراز علم به حرمت عمل ارتكابی		

نکات

✓ نکته

طبق م ۸۸ بدون قائل شدن تفاوت بین اناث و ذکور قانونگذار ملاک سن را برای اعمال این ماده سال شمسی قرار داده.

✓ نکته

در بند ث م. ۸۸. ق. م. ا. سال شمسی و تبصره ۲، سن قمری مورد نظر قانونگذار است.

✓ نکته

تصمیمات بند ت و ث م. ۸۸ فقط به نوجوانان ۱۲ تا ۱۵ سال اختصاص دارد. و بند ث ماده ۸۸ الزاماً مختص اطفال و نوجوانانی است که مرتکب جرایم تعزیری درجه ۱ تا ۵ شده اند.

✓ نکته

شرط اجرای مجازات حد یا قصاص، در افراد بالغ کمتر از ۱۸ سال، درک حرمت عمل ارتكابی و احراز رشد و کمال عقل اوست.

✓ نکته

تشخیص رشد کمال و عقل مرتکب با توجه به نظریه پزشکی قانونی، از اختیارات دادگاه است.

✓ نکته

در مورد اطفال و نوجوانان امکان تعویق صدور حکم و تعلیق اجرای مجازات در جرایم تعزیری بدون محدودیت راجع به درجه جرم ارتكابی، قابل اعمال است.

✓ نکته

نسبت به اطفال و نوجوانان با توجه به رفتار او در کانون امکان تجدید نظر برای یک بار وجود دارد. در صورتی که $\frac{1}{5}$ از مدت نگهداری را گذرانده باشد مدت نگهداری را تا $\frac{1}{3}$ می تواند تقلیل دهد. این رأی قطعی است.

✓ نکته

رأی دادگاه در مورد تجدید نظر نسبت به مدت نگهداری طفل در کانون اصلاح و تربیت و تقلیل مدت نگهداری قطعی است.

✓ نکته

ساعات ارائه خدمات عمومی برای اطفال و نوجوانان حداکثر ۴ ساعت در روز است.

✓ نکته

اخذ کفیل یا وثیقه در صورت لزوم فقط از متهمان بالای ۱۵ سال امکان پذیر است. در صورت عجز از معرفی کفیل یا تودیع وثیقه، قرار نگهداری در کانون اصلاح و تربیت که طبق مقررات و اثار و احکام بازداشت موقت است، صادر می شود. (م ۲۸۷ ق.ا.د.ک جدید)

✓ نکته

محکومیت اطفال و نوجوانان، فاقد آثار کیفری تبعی است.

✓ نکته

آراء دادگاه اطفال و نوجوانان در همه موارد قابل تجدید نظر خواهی است.

✓ نکته

مقررات مربوط به تکرار جرم نسبت به جرایم اطفال اعمال نمی شود.

✓ نکته

در مورد تصمیمات دادگاه در مورد تسلیم به والدین یا اولیاء یا سرپرست قانونی با أخذ تعهد به تأدیب و تربیت و مواظبت در حسن اخلاق طفل یا نوجوان و تسلیم به اشخاص حقیقی یا حقوقی دیگری که دادگاه به مصلحت طفل یا نوجوان بداند، دادگاه اطفال و نوجوانان می تواند با توجه به تحقیقات به عمل آمده و همچنین گزارش های مددکاران اجتماعی از وضع طفل یا نوجوان و رفتار او، هر چند بار که مصلحت طفل یا نوجوان اقتضاء کند در تصمیم خود تجدیدنظر نماید.

۳۵۰- گزینه ۳ صحیح است.

تبصره ۳ ماده ۱۵۶- در موارد دفاع مشروع دیه نیز ساقط است جز در مورد دفاع در مقابل تهاجم دیوانه که دیه از بیت‌المال پرداخت می‌شود.
پس سقوط دیه در دفاع مشروع مطلق نیست.

..... حقوق جزای عمومی

جداول جمع بندی موضوعی و مرور نهایی نهادهای قانون مجازات اسلامی بصورت مقایسه ای

مجازاتهای تبعی	مجازاتهای تکمیلی	
۱-حدود ۲-قصاص ۳-حبس های تعزیری درجه ۱ تا ۵	۱-جرایم تعزیری درجه ۱ تا ۶ ۲-حدود ۳-قصاص	قلمرو اعمال
۱- <u>هفت سال</u> در محکومیت به مجازاتهای سالب حیات و حبس ابد از تاریخ توقف اجرای حکم اصلی ۲- <u>سه سال</u> در محکومیت به قطع عضو، قصاص عضو در صورتی که دیه جنایت وارد شده بیش از نصف دیه مجنی علیه باشد، نفی بلد و حبس تا درجه چهار ۳- <u>دو سال</u> در محکومیت به شلاق حدی، قصاص عضو در صورتی که دیه جنایت وارد شده نصف دیه مجنی علیه یا کمتر از آن باشد و حبس درجه پنج	حداکثر ۲ سال مگر در موارد استثنایی و باید در حکم دادگاه مجازات تکمیلی ذکر شود	مدت مجازات
	۱- بار اول ← افزودن $\frac{1}{3}$ مجازات مقرر در حکم به مدت مجازات تکمیلی ۲- بار دوم ← تبدیل مجازات تکمیلی به حبس یا جزای نقدی درجه ۷ یا ۸	ضمانت اجرای عدم تبعیت از دستورات دادگاه

تعویق صدور حکم	تعليق اجرای مجازات	آزادی مشروط
قلمرو اعمال	جرایم تعزیری (تعزیرات غیر منصوص شرعی) درجه ۶-۷-۸	۱) حبس بیش از ۱۰ سال ← پس از تحمل نصف مدت محکومیت امکان استفاده از آزادی مشروط دارد. ۲) حبس ۱۰ سال و کمتر ← پس از تحمل $\frac{1}{3}$ مدت محکومیت امکان استفاده از آزادی مشروط دارد
شرایط اعمال	۱- احراز مجرمیت متهم الزامی است. ۲- توجه به وضعیت فردی، خانوادگی، اجتماعی و سوابق و اوضاع و احوالی که منجر به ارتکاب جرم شده. ۳- احراز وجود جهات تخفیف ۴- پیش بینی اصلاح مرتکب ۵- جبران ضرر و زیان یا برقراری ترتیبات جبران خسارت ۶- فقدان سابقه کیفری مؤثر (جرایم مذکور در م. ۲۵)	۱- محکوم تا به حال از نظام آزادی مشروط استفاده نکرده باشد هر چند مکرراً محکوم به مجازات حبس شده باشد. ۲- فقط راجع به حبس های تعزیری متصور است. ۳- محکوم در مدت اجرای مجازات همواره از خود حسن اخلاق و رفتار نشان دهد. ۴- حالات و رفتار محکوم نشان دهنده که پس از آزادی دیگر مرتکب جرمی نمی شود. ۵- به تشخیص دادگاه محکوم تا آنجا که استطاعت دارد ضرر و زیان مورد حکم یا مورد موافقت مدعی خصوصی را بپردازد یا قراری برای پرداخت آن ترتیب دهد.

..... حقوق جزای عمومی

آزادی مشروط	تعليق اجرای مجازات	تعویق صدور حکم	توقیف
-	۱-تعليق ساده ۲-تعليق مراقبتي	۱-تعویق ساده ۲-تعویق مراقبتي	
مدت آزادی مشروط شامل بقیه مدت مجازات می‌شود، در هر حال آزادی مشروط نمی‌تواند کمتر از یک‌سال و بیشتر از پنج سال باشد جز در مواردی که مدت باقیمانده کمتر از یک سال باشد که در این صورت مدت آزادی مشروط معادل بقیه مدت حبس است.	۱ تا ۵ سال	۶ ماه تا ۲ سال	مدت زنا
۱-باراول -افزودن ۱ تا ۲ سال به مدت آزادی مشروط ۲- بار دوم- باقی مانده مدت محکومیت اجرا می‌شود	۱-باراول مدت ۱ تا ۲ سال افزودن به مدت تعليق یا لغو تعليق و اجرای مجازات ۲-بار دوم الزام به لغو قرار تعليق و اجرای مجازات	۱-بار اول افزودن تا نصف مدت مقرر در قرار یا صدور حکم محکومیت بعد از لغو قرار ۲-بار دوم الزام به لغو قرار و صدور حکم محکومیت	ضمانت اجرای عدم تبعیت از دستورات دادگاه
علاوه بر مجازات جرم جدید، مدت باقیمانده محکومیت نیز به اجراء در می‌آید	دادگاه فرار تعليق را لغو و حکم محکومیت سابق اجرا و نسبت به جرم جدید هم رسیدگی و صدور حکم می‌کند	لغو قرار تعویق و صدور حکم محکومیت.	ضمانت اجرای ارتکاب جرم
ارتکاب یکی از جرائم عمدی موجب حد، قصاص، دیه یا تعزیر تا درجه هفت	جرائم عمدی موجب حد، قصاص، دیه یا تعزیر تا درجه هفت شود، پس از قطعیت حکم اخیر	ارتکاب جرم موجب حد، قصاص، جنایات عمدی موجب دیه یا تعزیر تا درجه هفت، دادگاه	جرائم ارتكابی منجر به لغو قرار
معافیت از تحمل بقیه مجازات و آزادی محکوم	صدور حکم به معافیت از اجرای مجازات	۱- صدور حکم معافیت ← با توجه به احراز اصلاح متهم یا ۲- تعیین کیفر ← با توجه به عدم اصلاح متهم	تکلیف دادگاه در پایان مدت بدون ارتکاب جرم یا تخلف در مدت قرار

قانون مجازات اخلاالگران در نظام اقتصادی کشور

ماده ۱ - ارتکاب هر یک از اعمال مذکور در بندهای ذیل جرم محسوب می‌شود و مرتکب به مجازات های مقرر در این قانون محکوم می‌شود:

الف - اخلال در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق عمده ارز یا ضرب سکه قلب یا جعل اسکناس یا وارد کردن یا توزیع نمودن عمده آنها اعم از داخلی و خارجی و امثال آن.

ب - اخلال در امر توزیع مایحتاج عمومی از طریق گرانفروشی کلان ارزاق یا سایر نیازمندی‌های عمومی و احتکار عمده ارزاق یا نیازمندی‌های مزبور و پیش خرید فراوان تولیدات کشاورزی و سایر تولیدات مورد نیاز عامه و امثال آنها به منظور ایجاد انحصار یا کمبود در عرضه آنها.

ج - اخلال در نظام تولیدی کشور از طریق سوء استفاده عمده از فروش غیر مجاز تجهیزات فنی و مواد اولیه در بازار آزاد یا تخلف از تعهدات مربوط در مورد آن و یا رشاء و ارتشاء عمده در امر تولید یا اخذ مجوزهای تولیدی در مواردی که موجب اختلال در سیاست‌های تولیدی کشور شود و امثال آنها.

د - هر گونه اقدامی به قصد خارج کردن میراث فرهنگی یا ثروت‌های ملی اگرچه به خارج کردن آن نینجامد قاچاق محسوب و کلیه اموالی که برای خارج کردن از کشور در نظر گرفته شده است مال موضوع قاچاق تلقی و به سود دولت ضبط می‌گردد.

ه - وصول وجوه کلان به صورت قبول سپرده اشخاص حقیقی یا حقوقی تحت عنوان مضاربه و نظایر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلال در نظام اقتصادی شود.

و - اقدام باندی و تشکیلاتی جهت اخلال در نظام صادراتی کشور به هر صورت از قبیل تقلب در سپردن پیمان ارزی یا تأدیه آن و تقلب در قیمت‌گذاری کالاهای صادراتی و ...

تبصره - قاضی ذیصلاح برای تشخیص عمده یا کلان و یا فراوان بودن موارد مذکور در هر یک از بندهای فوق‌الذکر علاوه بر ملحوظ نظر قرار دادن میزان خسارات وارده و مبالغ مورد سوء استفاده و آثار فساد دیگر مترتب بر آن می‌تواند حسب مورد، نظر مرجع ذیربط را نیز جلب نماید.

..... موسسه آموزش عالی آزاد فاضل

ز- تأسیس، قبول نمایندگی و عضوگیری در بنگاه، مؤسسه، شرکت یا گروه به منظور کسب درآمد ناشی از افزایش اعضاء به نحوی که اعضاء جدید جهت کسب منفعت، افراد دیگری را جذب نموده و توسعه زنجیره یا شبکه انسانی تداوم یابد.

تبصره- پرونده‌هایی که قبل از تصویب این قانون تشکیل شده است برابر قوانین قبلی رسیدگی می‌شود. (اصلاحی ۱۳۸۴)

ماده ۲- هر یک از اعمال مذکور در بندهای ماده ۱ چنانچه به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام مزبور چنانچه در حد افساد فی الارض باشد مرتکب به اعدام و در غیر این صورت به حبس از پنج سال تا بیست سال محکوم می‌شود و در هر دو صورت دادگاه به عنوان جزای مالی به ضبط کلیه اموالی که از طریق خلاف قانون به دست آمده باشد حکم خواهد داد. دادگاه می‌تواند علاوه بر جریمه مالی و حبس، مرتکب را به ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق در انظار عمومی محکوم نماید.

تبصره ۱- در مواردی که اخلال موضوع هر یک از موارد مذکور در بندهای هفتگانه ماده (۱) عمده یا کلان یا فراوان نباشد، مرتکب حسب مورد علاوه بر رد مال به حبس از شش ماه تا سه سال و جزای نقدی معادل دو برابر اموالی که از طرق مذکور به دست آورده محکوم می‌شود. (اصلاحی ۱۳۸۴)

تبصره ۲- در مواردی که اقدامات مذکور در بندهای ماده ۱ این قانون از طرف شخص یا اشخاص حقوقی اعم از خصوصی یا دولتی یا نهادها و یاتعاونی‌ها و غیر آنها انجام گیرد فرد یا افرادی که در انجام این اقدامات عالماً و عامداً مباشرت و یا شرکت و یا به گونه‌ای دخالت داشته‌اند بر حسب این که اقدام آنها با قسمت اول یا دوم ماده ۲ این قانون منطبق باشد به مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهند شد و در این موارد، مدیر یا مدیران و بازرس یا بازرسان و به طور کلی مسئول یا مسئولین ذیربط که به گونه‌ای از انجام تمام یا قسمتی از اقدامات مزبور مطلع شوند مکلفند در زمینه جلوگیری از آن یا آگاه ساختن افراد یا مقاماتی که قادر به جلوگیری از این اقدامات هستند اقدام فوری و مؤثری انجام دهند و کسانی که از انجام تکلیف مقرر در این تبصره خودداری کرده یا با سکوت خود به تحقق جرم کمک کنند معاون جرم محسوب و حسب مورد به مجازات مقرر برای معاون جرم محکوم می‌شوند.

تبصره ۳- مجازات شروع به جرم موضوع قسمت اول این ماده یک سال تا سه سال حبس و پانصد هزار تا پنج میلیون ریال جزای نقدی و مجازات شروع به جرم موضوع قسمت اخیر این ماده شش ماه تا دو سال حبس و دویست و پنجاه هزار ریال تا دو میلیون و پانصد هزار ریال جزای نقدی و مجازات شروع به

..... حقوق جزای عمومی

جرم موضوع تبصره ۱ این ماده شش ماه تا یک سال و نیم حبس و دویست هزار ریال تا یک میلیون ریال جزای نقدی است.

تبصره ۴ - مرتکبین جرائم موضوع این ماده و تبصره‌های ۱ تا ۳ آن و کلیه شرکاء و معاونین هر یک از جرائم مزبور علاوه بر مجازاتهای مقرر حسب‌مورد به محرومیت از هر گونه خدمات دولتی یا **انفصال ابد** از آنها محکوم خواهند شد.

تبصره ۵ - هیچ یک از مجازات‌های مقرر در این قانون **قابل تعلیق نبوده** و همچنین اعدام و جزایهای مالی و محرومیت و انفصال دائم از خدمات دولتی و نهادهای از طریق محاکم قابل تخفیف یا تقلیل نمی‌باشد.

تبصره ۶ - رسیدگی به کلیه جرائم مذکور در این قانون در **صلاحیت دادسراها و دادگاه‌های انقلاب اسلامی** است و دادسراها و دادگاه‌های مزبور درمورد جرائم موضوع ماده ۱ این قانون مکلفند فوراً و خارج از نوبت رسیدگی نمایند.

تبصره ۷ - از زمان لازم‌الاجرا شدن این قانون کلیه قوانین مغایر با آن به جز قوانینی که دارای مجازات شدیدتری از مجازات‌های مقرر در این قانون می‌باشند ملغی است.

قانون فوق مشتمل بر دو ماده و هشت تبصره در جلسه علنی روز دوشنبه مورخ نوزدهم آذر ماه یک هزار و سیصد و شصت و نه مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۶۹/۹/۲۸ به تأیید شورای نگهبان رسیده است.